

אבירם רביצקי

לוגיקה אריסטוטלית

ומתודולוגיה תלמודית

יישומה של הלוגיקה האריסטוטלית  
בפירושים למידות שהתורה נדרשת בהן

הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים

## תוכן העניינים

ט **שלמי תודה**

יא **פתח דבר**

### פרק ראשון

**מבוא: הפירושים למידות שהתורה נדרשת בהן,**

**ייחודם, אופיים ומשמעותם**

- 1  
1 א. הפירושים למידות שהתורה נדרשת בהן  
3 ב. הפירושים המטריאליים והפירושים הפורמליים  
7 ג. אופני השפעה נוספים של הלוגיקה על פרשנות המידות  
11 ד. התנגדויות לשילוב הלוגיקה בפרשנות המידות  
ה. יישום הלוגיקה בהבנת עקרונות דרשת ההלכה בספרות  
המודרנית  
14 ו. הזיקות של השיטות הימי בניימיות למחקר המודרני  
20

### פרק שני

**ההיקשים ההלכתיים והמידות שהתורה נדרשת בהן**

**בהגותו של רב סעדיה גאון**

- 26  
א. רב סעדיה גאון והרמב"ם כתאורטיקנים של הפרדת  
המידות מן הלוגיקה  
26  
27 ב. המידות שהתורה נדרשת בהן במשנת רב סעדיה גאון  
32 ג. שלילת ההיקש במשנת רב סעדיה גאון  
39 ד. ביאור עמדתו התאורטית של רב סעדיה גאון והדגמתה  
44 ה. בין עילות לתועליות במצוות השמעיות  
48 ו. עמדות דומות לזו של רב סעדיה גאון

### פרק שלישי

**ההיקשים ההלכתיים והמידות שהתורה נדרשת בהן**

**בהגותו של הרמב"ם**

50

- 50 א. ההיקשים ההלכתיים כהיקשים ניצוחיים  
 56 ב. ייחודן של המפורסמות  
 58 ג. מחלוקת, מסורת והיקשים ניצוחיים  
 62 ד. המפורסמות והתאוריה הפוליטית של ההלכה  
 67 ה. ההיקשים ההלכתיים: חומר וצורה  
 70 ו. המידות שהתורה נדרשת בהן כ־τόσο אריסטוטליים  
 74 ז. עמדת הרמב"ם בספרות המאות השלוש עשרה והארבע עשרה

## פרק רביעי

### פירושו של ר' דוד אבן ביליה למידות שהתורה נדרשת בהן

- 80 א. ר' דוד אבן ביליה ופירושו למידות  
 80 ב. פירוש לוגי למידות: הגנה על סמכות התלמוד ועל מעמדה  
 81 של הפילוסופיה  
 ג. פירושו של אבן ביליה והפולמוס נגד מכחישי תורה שבעל  
 84 פה במאה השבע עשרה  
 90 ד. ביאור פירושו של ר' דוד אבן ביליה למידות  
 ה. שיטתו ההרמנויטית של אבן ביליה: רבדים, אנטינומיזם  
 142 והוצאה מן ההקשר  
 145 ו. פירוש המידות ב'ספר הפליאה' ופירושו של אבן ביליה

## פרק חמישי

### לוגיקה אריסטוטלית ומתודולוגיה תלמודית בכתביהם

### של ר' שמשון מקינון, ר' יוסף אבן כספי ור' משה נרבוני

- 151 א. 'ספר כריתות' לר' שמשון מקינון: לוגיקה אריסטוטלית  
 151 וכללי התלמוד  
 153 ב. שימוש בקטגוריות לוגיות ב'ספר כריתות'  
 161 ג. על מקום חיבורו של 'ספר כריתות' וקהל היעד שלו  
 ד. שימושו של ר' יוסף אבן כספי בלוגיקה בהסבר עקרונות  
 163 הדרשה ההלכתית  
 ה. השימוש בלוגיקה לצורך הבנה נכונה של התורה במשנתו  
 166 של אבן כספי  
 ו. שימוש במתודולוגיה תלמודית על ידי ר' משה נרבוני  
 166 בפירושו ל'כוונות הפילוסופים'  
 172 ז. השפעתם של דברי ר' משה נרבוני במאה השש עשרה

## פרק שישי

### ספר 'שערי צדק' המיוחס לרלב"ג

- 174 א. כתבי היד ומהדורות הדפוס
- 174 ב. הספרות הביבליוגרפית וספרות המחקר
- 179 ג. זיקתו של ספר 'שערי צדק' ל'ספר כריתות'
- 183 ד. הפולמוס נגד הפלפול בספר 'שערי צדק'
- 184 ה. יישום הלוגיקה בפרשנות המידות
- 188 ו. ספר 'שערי צדק' והתאוריה הלשונית-פרשנית של ר' יצחק קנפנטון
- 197 ז. יחסים פנימיים בין עמדות בעל 'שערי צדק' ובין עמדות הרלב"ג
- 199

## פרק שביעי

### פירושו של ר' אברהם אליהו כהן למידות שהתורה

### נדרשת בהן

- 205 א. כתב היד, זהותו של המחבר ומקורותיו
- 205 ב. תורת ההטעאות, פורמליות ופורמליזם
- 208 ג. השפעות הלוגיקה הסכולסטית: טרמינולוגיה, דקדקנות בלשון ותורת ההטעאות
- 214 ד. הפולמוס נגד הפלפול, זמנו ומקומו של ר' אברהם אליהו כהן והערה על מקורותיו של הפלפול הספרדי
- 224 ה. ניתוח מידת קל וחומר
- 232 ו. ניתוח מידת גזרה שווה
- 236 ז. ניתוח מידת בניין אב
- 239

## פרק שמיני

### פירושי המידות שהתורה נדרשת בהן מחוגו של ר'

### יצחק קנפנטון

- 244 א. פירושי המידות שהתורה נדרשת בהן ותפוצת לימודי הלוגיקה בספרד במאה החמש עשרה
- 244 ב. פירושי קל וחומר לר' יצחק אבוהב: כתב יד ששון וכתב יד אוקספורד
- 247 ג. פירושי קל וחומר לר' שמואל אלולנסי
- 260 ד. פירוש המידות שהתורה נדרשת בהן לר' שמואל אבן סיד
- 269 ה. פירושו של ר' משה בן יוסף דאנון למידות שהתורה

- 277 נדרשת בהן  
 280 ו. החיבור 'כללי הקל וחומר' ושייכותו לחוג הקנפנטוני  
 283 ז. פירושי המידות הקנפנטוניים : מבט כולל

### **פרק תשיעי**

#### **השפעת הלוגיקה על פירושי המידות במאות השש**

- 285 **עשרה, השבע עשרה והשמונה עשרה**  
 285 א. השימוש בלוגיקה ב'מידות אהרון' לר' אהרון אבן חיים  
 294 ב. השימוש בלוגיקה ב'דרך תבונות' לר' משה חיים לוצטו  
 296 ג. השימוש בלוגיקה ב'פירוש קל וחומר' לר' אליהו גאליפאפה

### **פרק עשירי**

#### **הלכה ופילוסופיה בימי הביניים : מבט כולל ותובנות**

#### **עקרוניות**

- 302 א. יחסה הניטרלי של הלוגיקה אל עולם המסורת הדתית  
 302 ב. הפילוסופיה היהודית והפירושים הלוגיים לעקרונות  
 311 הדרשה ההלכתית  
 313 ג. לוגיקה והלכה : משמעויות שונות לשילובן  
 ד. יישום הלוגיקה בפרשנות עקרונות הדרשה ההלכתית :  
 314 ההשתלשלות ההיסטורית  
 ה. מקומם ההיסטורי של הפירושים הלוגיים לעקרונות  
 315 הדרשה ההלכתית  
 ו. אליטות המשנה והפירושים הלוגיים לעקרונות הדרשה  
 316 ההלכתית  
 ז. המחשבה ההלכתית ועקרונות הלוגיקה : יצירתיות,  
 317 מלאכותיות ותכליות חינוכיות

### **קיצורים ביבליוגרפיים**

- 319 **מפתח נושאים**  
 354